

พระยาสุรียานุวัตร เป็นบุคคลผู้มีความดีตก้าวหน้า และความคิดของ
พระยาสุรียานุวัตรมีความทันสมัยเสมอ แม้เวลาจะล่วงเลยไป และความคิด
ที่แสดงออกทั้งนโยบายที่เสนอเมื่อครั้งเป็นเสนาบดีหรือในงานเขียน สำคัญ
ที่สื่อออกมาเพื่อประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญมากกว่าเพื่อตนเอง นับเป็น
บุคคลสำคัญคนหนึ่งที่มีความริเริ่มขจรไกลในประวัติศาสตร์ความคิดไทย*

*จากหนังสือ “พระยาสุรียานุวัตร (เกิด บุนนาค) นักเศรษฐศาสตร์คนแรกของเมืองไทย” ซึ่งเป็น
ข้อสรุปของผู้เขียน ๖ คน ที่ร่วมกันศึกษาความคิดและผลงานของพระยาสุรียานุวัตร ตามโครงการ
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

บทที่ ๑

"บ้านสุริยานุวัตร" ... ที่พำนักของนักเศรษฐศาสตร์ไทยคนแรก

"บ้านสุริยานุวัตร" มีประวัติความเป็นมาที่กล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย เนื่องจากเป็นอาคารที่ทำงานถาวรหลังแรกของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งมาจนถึงปัจจุบัน แต่ความสำคัญมิได้อยู่เพียงแค่นั้น จากการค้นคว้าถึงความเป็นมา ได้ค้นพบถึงความบังเอิญอย่างน่าอัศจรรย์เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งของบ้านสุริยานุวัตรกับภารกิจหลักของ สศช. นั่นคือ บ้านสุริยานุวัตรหลังนี้ในอดีตเคยเป็นบ้านพักอาศัยของ **มหาอำมาตย์เอก* พระยาสุริยานุวัตร** ซึ่งนอกจากท่านจะมีประวัติการทำงานและผลงานที่น่ายกย่อง ท่านยังได้ชื่อว่าเป็น **"นักเศรษฐศาสตร์คนแรกของเมืองไทย"** ผู้เขียน **"ทรัพย์ศาสตร์"** ตำราเศรษฐศาสตร์เล่มแรกของไทย ซึ่งเป็นตำราที่ยังคงมีสาระที่ทันสมัยจนถึงปัจจุบัน

*มหาอำมาตย์เอก เป็นตำแหน่งที่ปริญสาขการฝ่ายพลเรือนระดับสูงสุด มี ๓ ชั้น ได้แก่ เอก โท และตรี โดยมีตำแหน่งที่สูงกว่านี้อีกเพียง ๑ ตำแหน่ง คือ มหาอำมาตย์นายก เป็นที่ปรึกษา ระดับพิเศษ

บ้านสุริยานุวัตร เป็นบ้านที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานเพื่อตอบแทนคุณความดี ในการปฏิบัติราชการด้วยความสามารถ ความเพียร และซื่อสัตย์สุจริตมาโดยตลอดของ **“พระยาสุริยานุวัตร”** ประกอบกับสมัยที่ท่านดำรงตำแหน่งอัครราชทูตประจำประเทศฝรั่งเศส อิตาลี สเปน และรัสเซีย ด้วยความที่เป็นผู้ใกล้ชิดและเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดูแลพระราชโอรสที่กำลังศึกษาอยู่ในยุโรป ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร (รัชกาลที่ ๖)

ต่อมา สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ ทรงพระประชวร ไข้ตั้งอึกเสบ ต้องถวายการผ่าตัด ท่านเห็นว่าหากรอรับพระบรมราชานุญาตจะไม่ทันการณ์ จึงอนุญาตให้แพทย์ถวายการผ่าตัดโดยขอถวายศีรชะเป็นราชพลี และปรากฏว่าพระราชโอรสทรงปลอดภัย

ผลจากการปฏิบัติราชการด้วยความเพียร ซื่อสัตย์สุจริตมาโดยตลอดของพระยาสุริยานุวัตร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงพระราชทานความดีความชอบเป็นทุนการศึกษาแก่นุตรธิดาของพระยาสุริยานุวัตร รวมทั้งที่ดินประมาณ ๗ ไร่ครึ่ง ตั้งอยู่ระหว่างถนนกรุงเกษมและถนนหลานหลวง อันเป็นที่ตั้งของตึกสุริยานุวัตรแห่งนี้ และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี ได้พระราชทานทรัพย์เพื่อปลูก**บ้านสุริยานุวัตร** หลังนี้

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระยาสุริยานุวัตร เจ้าพระยาราชศุภมิตร
ถ่ายที่ปารีส พ.ศ. ๒๔๔๔

ชีวิตและผลงานของพระยาสุรียานุวัตร

มหาอำมาตย์เอก พระยาสุรียานุวัตร มีนามเดิมว่า **เกิด บุณนาค** เกิดเมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๕ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ บ้านบิดาที่จังหวัดธนบุรี (ปัจจุบันคือส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานคร) เป็นบุตรพระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม บุณนาค) สมุหกลาโหมฝ่ายเหนือ กับหม่อมศิลา

เมื่อเยาว์วัยได้ศึกษาหนังสือไทยที่บ้านสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุณนาค) ผู้เป็นลุง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๑๔ อายุ ๙ ขวบ ได้เดินทางไปศึกษาวิชาที่ปิ่นและกลักตดาอยู่ ๕ ปี จึงกลับประเทศ และเข้ารับราชการครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๙ ในตำแหน่งมหาดเล็กพิเศษ ในกรมมหาดเล็ก ต่อมา พ.ศ. ๒๔๒๓ ย้ายไปรับราชการในกระทรวงมหาดไทยตำแหน่งผู้ช่วยข้าหลวงตะวันตก มีหน้าที่เก็บและจ่ายเงินหลวง และเป็นล่ามทำหนังสือราชการเกี่ยวกับภาษาต่างประเทศ และใน พ.ศ. ๒๔๒๖ อุปสมบทเป็นพระภิกษุ จำพรรษาอยู่ ณ วัดพิชัยญาติการาม ๑ พรรษา

ใน พ.ศ. ๒๔๒๗ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น **“หลวงสุรียานุวัตร”** และในปีต่อมา ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นผู้ช่วยข้าหลวงมณฑลพายัพ และกำกับตำแหน่งกรมคลัง เมืองเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง

แต่งตำราการทูตภาษาไทยเล่มแรก

พ.ศ. ๒๔๓๐ พระยาสุรียานุวัตรได้ย้ายไปสังกัดกระทรวงการต่างประเทศ และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นผู้ช่วยทูตประจำราชสำนักเซนต์เจมส์ ประเทศอังกฤษ ระหว่างที่รับราชการในตำแหน่งนี้ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง

“ขนบธรรมเนียมราชการต่างประเทศ”

ซึ่งถือเป็นตำรากฎหมายและการปฏิบัติระหว่างประเทศเรื่องการทูตภาษาไทยเล่มแรก

พระยาสุรียานุวัตรได้กลับเข้ามารับราชการที่กรุงเทพฯ ใน พ.ศ. ๒๔๓๒ และในปีเดียวกันนี้เองท่านได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตรีทูตและอุปทูตประจำกรุงเบอร์ลินประเทศเยอรมัน

พ.ศ. ๒๔๓๔ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “พระสุรียานุวัตร” และ พ.ศ. ๒๔๓๘ ย้ายไปเป็นอุปทูตประจำกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ในปีถัดมา พ.ศ. ๒๔๓๙ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น

“พระยาสุรียานุวัตร” โดยในปีเดียวกันนี้ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นอัครราชทูตประจำประเทศฝรั่งเศส อิตาลี สเปน และรัสเซีย รวม ๔ ประเทศ ระหว่างประจำอยู่ที่กรุงปารีส รัฐบาลได้มอบให้เป็นผู้จัดการออกพันธบัตรกู้เงินในประเทศอังกฤษและให้เป็นข้าหลวงไปประชุมเรื่อง Peace Conference ในกรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์

พระยาและคุณหญิงสุรียานุวัตร กับบุตรและธิดา ถ่ายที่สถานทูตสยาม ณ กรุงปารีส
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ คนที่พระยาสุรียานุวัตรอุ้ม นายจรัญ บุนนาค คนนั่งเก้าอี้ น.ส.ลินจง บุนนาค
และ น.ส. เกษร บุนนาค คนที่นั่งพรม คุณลำจวน บุนนาค
และหลวงสุริยพงศ์พิสุทธิแพทย์ (นายกระจาง บุนนาค)

ถ่ายที่ปารีส พ.ศ. ๒๔๔๐ ค.ศ. ๑๘๙๗ (นับจากซ้าย)

แถวนั่งเก้าอี้

- (๑) สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง (๒) เจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ

แถวนั่งข้างหน้า

- (๑) จรัญ บุนนาค (๒) กระจ่าง บุนนาค (๓) เกษร บุนนาค (๔) ลำจวน บุนนาค

แถวยืน

- (๑) พระยาชลหาร (๒) พระยาบุรุษราชพลัด (๓) พระยารัตนโกษา (๔) มิสเตอร์ ดอร์เรลลี D'Orelli ที่ปรึกษาราชการสถานทูต (๕) พระยาสุวรรณหิรั (๖) พระยาศรีสาธเทพ (๗) เจ้าพระยาสุริยวงษ์วิวัฒน์ศักดิ์ (๘) เจ้าพระยาสุรัส (๙) กรมหมื่นมหิศร (๑๐) กรมหลวงนครไชยศรี (๑๑) พระยาประเสริฐ (๑๒) ดินจง บุนนาค (๑๓) พระยาสุริยานุวัตร ราชทูตประจำกรุงปารีส (๑๔) พระยาเทพศวร (๑๕) คุณหญิงสุริยานุวัตร (ดินจี่ บุนนาค)

แถวยืนหลังสุด

- (๑) นายเจริญ (๒) นายทศ

ใน พ.ศ. ๒๔๔๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระพาสยุโรปเป็นครั้งแรก พระยาสุรียานุวัตรได้มารับเสด็จ ที่เมืองเวนิส ประเทศอิตาลี จากพระราชหัตถเลขาที่พระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่พระยาสุรียานุวัตร เห็นได้ว่าในขณะนั้น เป็นผู้ใกล้ชิด เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของ พระองค์ และทรงมอบหมายให้เป็นผู้ดูแลการศึกษาของพระราชโอรส ที่กำลังศึกษาอยู่ในยุโรป

ทำโค้ดโทรเลขใช้ในการทูตครั้งแรก

ต่อมา ใน พ.ศ. ๒๔๔๔ ขณะดำรงตำแหน่งเป็นอัครราชทูต พระยาสุรียานุวัตรได้ดำริทำโค้ดโทรเลขเพื่อใช้ในการทูตของไทย ขึ้นเป็นครั้งแรก ชื่อ **“สุรียาโค้ด”** และ **“สยามมาตุโต”** อย่างละ เล่ม โดยใช้ในราชการมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๗ และยังใช้ติดต่อกัน มาเป็นเวลานาน ซึ่งประเทศไทยเพิ่งยกเลิกการใช้โทรเลขเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๑

กรมไปรษณีย์โทรเลขสมัยรัชกาลที่ ๕

เครื่องส่งโทรเลขยุคแรก

แนวคิดในการเสนอให้ตั้งธนาคารชาติ ๓

“พระยาสุรียานุวัตร” ได้เสนอให้ตั้งธนาคารแห่งชาติ ออกทุนให้ชาวนากู้โดยเก็บดอกเบี้ยแต่พอควร ดังปรากฏในจดหมายที่กราบทูลกรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ ลงวันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ และภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ยังได้เขียนบทความเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์เสนอให้ตั้งธนาคารชาติ รวมทั้งได้เผยแพร่แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญผ่านบทความที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์หลายฉบับ

โดยเหตุที่คนไทยส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความชำนาญ หรือทุนริเริ่มเพียงพอที่จะลงมือดำเนินงานด้วยตนเอง การเสนอโครงการธนาคารชาติของพระยาสุรียานุวัตร จึงถือเป็นนโยบายสำคัญที่จะส่งเสริมให้คนไทยประกอบการเศรษฐกิจมากขึ้น พระยาสุรียานุวัตรกล่าวว่า การตั้งธนาคารชาติขึ้นนี้ บุคคลที่จะได้รับประโยชน์คือ “บรรดาพวกราษฎรอนาถาที่ถนัดทางการค้าขาย แต่ยังไร้ทรัพย์สินอยู่ จะกู้ยืมเงินที่ไหนไม่ได้ก็เป็นอันพ้นวิสัยที่จะทำการค้าได้สมปรารถนา”

ต่อมา เมื่อท่านเขียนหนังสือ “เศรษฐกิจ-การเมือง” ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้ยกร่างโครงการจัดตั้งธนาคารแห่งชาติทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในที่สุดได้มีการจัดตั้งธนาคารแห่งชาติขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๘๕

วังบางขุนพรหม ที่ทำการธนาคารกลางของประเทศไทยในยุคแรกซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ หลังจากพระยาสุรียานุวัตร ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่เสนอแนวคิด “ธนาคารแห่งชาติ” ไว้เมื่อ ๔๐ ปีก่อนหน้านั้น

งานด้านการต่างประเทศ ๙

นอกจากนี้ งานสำคัญอีกเรื่องหนึ่งที่พระยาสุรียานุวัตรปฏิบัติ ลุล่วง คือ เป็นผู้มีบทบาทในการเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสฉบับวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้สำเร็จ โดยระบุให้ฝรั่งเศสถอนทหารออกจากจันทบุรี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ชมเชยพระยาสุรียานุวัตรในการปฏิบัติงานครั้งนี้ด้วย

“หีบทอง” ของพระราชทานจากรัสเซียที่ ๕

ผลจากการปฏิบัติราชการด้วยความเพียร ซื่อสัตย์ สุจริต และสร้างคุณประโยชน์มากมายให้กับประเทศชาติมาโดยตลอด โดยเฉพาะในด้านความคิดที่มีต่อราชการบ้านเมือง เป็นที่พอพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างยิ่ง และทรงถือว่า **“เป็นเพื่อนคู่ทุกข์คู่ยาก”** ถึงกับพระราชทาน **“หีบทอง”** อันเป็นของพระราชทานส่วนพระองค์แก่ **“พระยาสุรียานุวัตร”** เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ ดังในพระราชหัตถเลขาถึงพระยาสุรียานุวัตร* ความว่า

*สำเนาพระราชหัตถเลขาถึงพระยาสุรียานุวัตร วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๓ จากหนังสือ “พระบรมราโชวาทและพระราชหัตถเลขา สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าเสด็จนิวัติพระนคร พ.ศ. ๒๔๕๑” พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชทานแด่มหาอำมาตย์เอก พระยาสุรียานุวัตร”

ส่วนตุลิต

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๓

ถึง พระขาสรียานุวัตร

ด้วยความพอใจเกิดขึ้น โดยเฉพาะในน้ำใจเราต่อความเอื้อเฟื้อ
ในราชการบ้านเมือง ซึ่งเจ้าได้แสดงให้เห็นเป็นทมิฬใจว่า เจ้าเป็นเพื่อนทุกข์
เพื่อนยากคนหนึ่งซึ่งได้รับความร้อนใจมาด้วยกันนานแล้ว จนถึงเวลานี้เจ้ายังมิได้
ทอดอຍในการที่จะให้เห็นความพอใจเฉพาะตัว จึงให้เขาทำหีบทองใบหนึ่ง
แล้วมาหลายเดือน แต่ยังไม่ได้ส่งไป บัดนี้เห็นว่าจจะรอช้าไป ก็ไม่เป็นแนวว่า
จะมีช่องที่ควรให้เมื่อใด จึงถือเอาความพอใจส่งมาให้ เป็นของส่วนตัว หาใช่เป็น
เครื่องยศ ฤๅเป็นบำเหน็จบำนาญไม่ ขอให้รับไว้อย่างเพื่อนคนหนึ่ง ให้เป็น
พยานแห่งความพอใจในความคิด ฤๅว่าสั้นๆ ว่าถูกคอกัน และได้ร่วมทุกข์
ยากในราชการด้วยกัน

(พระปรมากิไธย) จุฬาลงกรณ์

เป็นเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ๙

พระยาสุรียานุวัตร กลับประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นเสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ทำหน้าที่กำกับดูแลการพัฒนาประเทศในส่วนที่เกี่ยวกับการโยธา การรถไฟ และการไปรษณีย์โทรเลข ทั้งที่ดำรงตำแหน่งไม่ถึง ๑ ปีเต็ม พระยาสุรียานุวัตรได้ปรับปรุงและสร้างผลงานไว้มากมาย เช่น การสร้างทางรถไฟ การปรับปรุงการบริการไปรษณีย์โทรเลข การเปิดสำนักงานไปรษณีย์ตามสถานีรถไฟ รวมทั้งเป็นผู้หนึ่งในกลุ่มเสนาบดีที่ริเริ่มการสร้างพระบรมรูปทรงม้า รัชกาลที่ ๕

เป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ กระทรวงสำคัญของแผ่นดิน ๙

ต่อมา ในวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรียานุวัตรย้ายไปเป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ที่ไม่เคยมีสามัญชนคนใดเคยได้รับพระมหากรุณา เช่นนี้มาก่อน เนื่องจากเป็นกระทรวงสำคัญที่เปรียบเสมือนหัวใจของแผ่นดินและของพระมหากษัตริย์ ระหว่างดำรงตำแหน่งได้สร้างผลงานที่สำคัญไว้มากมาย เช่น

- การปฏิรูปการจัดเก็บภาษีอากร โดยโอนกิจการฝิ่นมาเป็นของรัฐบาล ซึ่งช่วยให้เกิดผลดีในระยะยาว เนื่องจากช่วยจัดการรั่วไหลรายได้ของรัฐบาล ทำให้รายได้ของรัฐเพิ่มขึ้น

- การพัฒนาระบบเงินตรา โดยเปลี่ยนระบบเงินจาก “ระบบมาตราเงิน” เป็น “ระบบมาตราทองคำ” และคิดทำสตางค์ขึ้นใช้แทนอัฐ ซึ่งสำเร็จผลต่อมายุภายหลังที่ท่านพ้นจากตำแหน่งเสนาบดีแล้ว

- สามัญชนคนแรกที่ได้ลงนามในธนบัตร พระยาสุรียานุวัตร ได้ลงนามในธนบัตรชนิดราคา ๕ บาท ๑๐ บาท และ ๑๐๐ บาท ในฐานะเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ตาม พ.ร.บ. ธนบัตร ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ที่กำหนดให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติจัดทำตัวสำคัญใช้แทนเงินเรียกว่า “ธนบัตร”

นอกจากนี้ พระยาสุรียานุวัตร ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการคลังและเศรษฐกิจของประเทศหลายประการ เช่น เสนอให้รัฐบาลกู้เงินภายในประเทศเพื่อสอนให้คนไทยรู้จักออมทรัพย์และเชื่อในเครดิตของรัฐบาล เสนอความคิดเกี่ยวกับการเลิกภาษีภายใน และเจรจาขอแก้ไขสัญญากับต่างประเทศ เพื่อขึ้นภาษีขาเข้าจากร้อยละ ๓ เป็นร้อยละ ๑๐ เป็นต้น

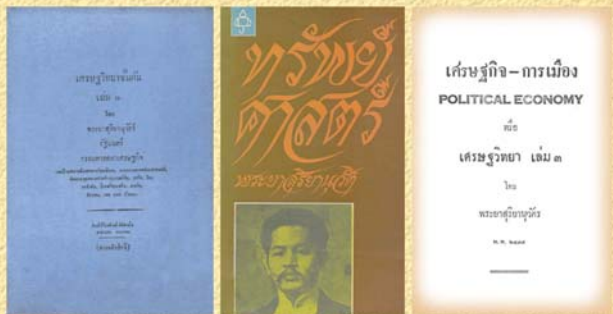
ชีวิตภายหลังออกจากราชการ

พระยาสุรียานุวัตรได้กราบถวายบังคมลาหยุดพักราชการเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๐ โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ในปีเดียวกัน ภายหลังจากนั้น พระยาสุรียานุวัตรใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเขียนหนังสือทฤษฎีศาสตร์ ซึ่งถือว่าเป็นตำราเศรษฐศาสตร์เล่มแรกของประเทศไทย มี ๓ เล่ม โดยเล่ม ๑-๒ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๕๔ เล่ม ๓ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๗ นอกจากนี้ ยังได้เขียนบทความทางเศรษฐกิจลงหนังสือพิมพ์ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย อาทิ ลิเบอร์ตี้ และ ศรีกรุง

“ทฤษฎีศาสตร์” * ตำราเศรษฐศาสตร์เล่มแรกของไทย

“ทฤษฎีศาสตร์”

เป็นผลงานชิ้นเอกของ “พระยาสุรียานุวัตร” และเป็นมรดกล้ำค่าของชาวไทย ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นตำราเศรษฐศาสตร์เล่มแรกของประเทศไทย ที่มี

ความคิดก้าวหน้า โดยเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับลัทธิทางเศรษฐศาสตร์ สะท้อนภาพโครงสร้างและปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมสมัยก่อน พร้อมเสนอแนวคิดและแนวทางปฏิรูประบบเศรษฐกิจที่ก้าวหน้าจนแทบไม่มีใครในยุคนั้นตามทัน ซึ่งในปัจจุบันก็ยังมี การถกเถียงกันอยู่ อย่างเช่นเรื่องการเก็บภาษีมรดก

* ในการจัดพิมพ์ครั้งแรกใช้ว่า “ทฤษฎีศาสตร์” เป็นการสะกดตามอักขรวิธีในสมัยนั้น

เมื่อมีการพิมพ์ “ทรัพย์สินศาสตร์” เผยแพร่ครั้งแรก
ใน พ.ศ. ๒๔๕๔ ปรากฏว่าได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง
จนทางราชการขอร้องไม่ให้เผยแพร่ ราว ๒๐ ปีต่อมา ศาสตราจารย์
ดร.ทองเปลว ชลภูมิ ได้นำ “ทรัพย์สินศาสตร์” เล่ม ๑ มาพิมพ์ใหม่
โดยเปลี่ยนชื่อเป็น “เศรษฐวิทยาขั้นต้น” แต่คงเนื้อหาไว้อย่างเดิม
ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๗ ทรัพย์สินศาสตร์ เล่ม ๓ จึงได้รับการตีพิมพ์
โดยใช้ชื่อว่า “เศรษฐกิจ-การเมือง” หรือ “เศรษฐวิทยา เล่ม ๓”

สาระสำคัญของ “ทรัพย์สินศาสตร์” ก็ยังคงความทันสมัย

สาระสำคัญของหนังสือได้ชี้ให้เห็นสภาพความยากจน
ของประเทศไทย แนวทางแก้ไขด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจและ
การจัดระบบเศรษฐกิจใหม่ เพื่อขจัดการเอารัดเอาเปรียบและ
ลดความแตกต่างในรายได้และทรัพย์สิน ซึ่งแม้กาลเวลาในการ
จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้จะผ่านมานานแล้ว แต่หนังสือเล่มนี้
ได้ทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทย
ในสมัยนั้นได้อย่างชัดเจน รวมทั้งได้มีการกล่าวถึงระบบเงินตรา
ในต่างประเทศ และการค้าขายระหว่างประเทศของประเทศอื่นๆ ด้วย

เช่น ประเทศในยุโรป อเมริกา แคนาดา เป็นต้น โดยเฉพาะ
ทางด้านการค้า ท่านได้ยกตัวอย่างให้ผู้อ่านเห็นและ
เข้าใจว่าประเทศที่มั่งคั่งนั้นใช้วิธีการอย่างไร โดยเฉพาะ
การเอารัดเอาเปรียบประเทศอื่น และทำอย่างไรที่จะขจัด
การถูกเอารัดเอาเปรียบนั้นได้

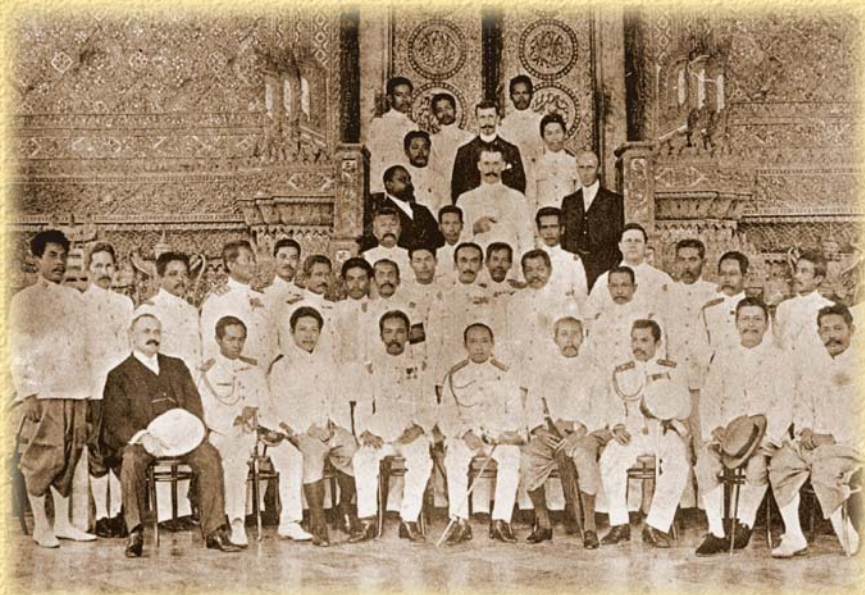
ส่วนหนึ่งของคำนำใน “ทรัพย์สินศาสตร์”

“เมื่อได้อยู่ในนานาประเทศช้านานไป สังเกตเห็น
ความเจริญของเขาบางอย่างที่ดีกว่าของเรามากเท่าใด
ก็อยากจะทำให้เราทำได้อย่างเข้าง....จะช่วยด้วยกำลัง
ร่างกายหรือด้วยความคิดที่ดี แม้แต่จะเป็นประโยชน์
แก่ชาติแต่เล็กน้อยเพียงใด ถ้ามีโอกาสช่วยได้บ้างแล้ว
ก็ไม่ควรจะรังเกียจ....

....หวังใจว่าเศรษฐกิจของข้าพเจ้านี้ จะตั้งต้น
ชักชวนให้ผู้อื่นที่มีความรู้ดีกว่าวิถ่านแต่งหนังสือและ
หาเรื่องมาแนะนำสั่งสอน และเพิ่มเติมข้อความบางข้อ
ที่ข้าพเจ้าละเลยเสีย นั้น ให้ดียิ่งขึ้นไปในภายหน้า เพื่อจะได้
เป็นประโยชน์แก่ชาติสยามยิ่งขึ้นเสมอไป...”

พระยาสุรเสนาบดี

แม้ว่าแนวคิดต่างๆ ในหนังสือทรัพย์สินศาสตร์นี้จะมีมานาน
ถึง ๙๙ ปีแล้ว แต่นับว่ามีความก้าวหน้าและมองการณ์ไกล
เป็นอย่างยิ่ง เพราะแนวคิดเหล่านี้หลายๆ อย่างได้มีการนำมาปฏิบัติ
ในระยะต่อมา เช่น โครงการธนาคารชาติ การให้การสงเคราะห์
คนยากจนพร้อมยกระดับความเป็นอยู่ การกระจายการผลิต
ทางการเกษตร การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อยกระดับการทำมา
หากินของราษฎร และการส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาในระดับ
ประถม โดยรัฐให้การสนับสนุน เป็นต้น

เป็นองคมนตรี และรัฐมนตรีที่ปรึกษาอาวุโสของรัฐบาล

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็น**องคมนตรี** ใน พ.ศ. ๒๔๖๙ และเมื่อพระยาพลพลพยุหเสนาขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ **“พระยาสุริยานุวัตร”** ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี ทำหน้าที่ที่**ปรึกษาอาวุโสของรัฐบาล** ไม่ได้ดูแลกระทรวงหนึ่งกระทรวงใดโดยเฉพาะ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้ไปช่วยราชการกระทรวงการต่างประเทศและรับราชการอยู่ในตำแหน่งรัฐมนตรีตลอดมา ระหว่างที่ดำรงตำแหน่งดังกล่าว ได้ทำบันทึกนโยบายหลายอย่างเสนอรัฐบาล เช่น นโยบายเศรษฐกิจซึ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ และนโยบายเกี่ยวกับการช่วยเหลือชาวนาโดยให้รัฐบาลรับเป็นภาระซื้อข้าวจากชาวนาเอง เป็นต้น ซึ่งความเห็นของท่านได้มีการนำมาปฏิบัติในระยะต่อมา

ข้าราชการผู้สตัยชื่อ...ตราบฉมทพยใจสตัทกัย ๙

“พระยาสุริยานุวัตร” ถึงแก่อนิจกรรมด้วยโรคเส้นโลหิตในสมองตีบเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๙ ขณะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีดั่งกล่าวข้างต้น สิริรวมอายุ ๗๔ ปี

ความซื่อสัตย์กอบปรกับเจตนาดีที่มีต่อบ้านเมืองอย่างแรงกล้า ผลงานและคุณความดีที่พระยาสุริยานุวัตรสร้างให้แก่ประเทศชาตินานัปการ ตราบจนวันที่ถึงแก่อนิจกรรมอย่างสงบภายในบ้านที่ถือว่า “ได้รับพระราชทานมา” หลังนี้ ยังคงปรากฏเด่นชัดอยู่จนทุกวันนี้ ดังคำสรรเสริญที่บุคคลสำคัญของประเทศในขณะนั้นได้เขียนไว้ในหนังสือ “ไว้อาลัย แต่ พระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุนนาค)” ที่คณะรัฐมนตรีได้พิมพ์แจกในพิธีพระราชทานเพลิงศพพระยาสุริยานุวัตร ณ วัดเทพศิรินทราวาส เมื่อวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๙*

คำสรรเสริญ** ๙

นักประชาธิปไตย

“ท่านเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์มั่นคงจริงทุกประการ ตลอดจนการแสดงความคิดความเห็นทุกอย่าง เมื่อมีความเห็นอย่างใดแล้วกล้าแสดงออกโดยไม่หวาดเกรงอย่างใด และข้อสำคัญที่สุด ก็คือ เจ้าคุณสุริยานุวัตรเป็นผู้ที่เคารพและนิยมระบอบการปกครองประชาธิปไตยโดยมีรัฐธรรมนูญ เป็นอย่างยิ่งผู้หนึ่ง”

พลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา

* ขณะนั้นวันขึ้นปีใหม่ตรงกับวันที่ ๑ เมษายน (พ.ศ. ๒๔๓๒ - ๒๔๕๓) ดังนั้นเดือนกุมภาพันธ์จึงยังคงอยู่ใน พ.ศ. ๒๔๗๙

** เป็นการสะกดตามอักขรวิธีในปัจจุบัน

ข้าราชการตัวอย่าง

“ท่านเป็นผู้มีความคิดเห็นดีเสมอ ได้ช่วยราชการบ้านเมืองมาช้านาน ได้ทำคุณประโยชน์ให้ไว้เป็นอันมาก ท่านมีปรีชาเฉียบขาด รักชาติยิ่งชีพ ไม่นึกถึงความสุขส่วนตัว.. ไม่ว่าใครเมื่อกระทำการใดๆ ถ้าเพื่อความเจริญวัฒนาถาวรของชาติไทยแล้ว ท่านเต็มใจร่วมด้วยเสมอ การส่วนตัวไม่พินิจคิดถึง จึงนับว่าท่านเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ชั้นตัวอย่างซึ่งดีที่สุดในหนึ่ง”

จอมพล แปลก พิบูลสงคราม

ผู้มีคุณูปการต่อประเทศชาติ

“ผลแห่งการที่ท่านได้ปฏิบัติในระหว่างเป็นอัครราชทูตมีมากมายหลายอย่าง และมีสิ่งสำคัญอันหนึ่งซึ่งควรจะกล่าวไว้คือท่านได้เป็นผู้เจรจาสัญญาระหว่างสยามกับฝรั่งเศส ฉบับ ค.ศ. ๑๙๐๔* (พ.ศ. ๒๔๔๖) สำเร็จ ตามสัญญาฉบับนี้ฝรั่งเศสยอมถอนกองทหารซึ่งยึดจันทบุรีไว้”

“ในระหว่างที่ท่านเป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ท่านได้กระทำการซึ่งแทบกล่าวได้ว่าเป็นการปฏิวัติคือในเรื่องที่รัฐบาลจัดการฝิ่น พระยาสุรียานุวัตร เห็นว่า การที่ให้นายอากรฝิ่นผูกขาดไปจัดทำนั้นเป็นการมิชอบ”

“ท่านจึงได้เปลี่ยนวิธีจำหน่ายฝิ่นเสียใหม่ คือ รัฐบาลจัดทำเสียเอง เหตุนี้ พระยาสุรียานุวัตร จึงจำต้องต่อสู้อุปสรรคหลายประการ อุปสรรค ทั้งทางตรงทางอ้อมอันเนื่องแต่ที่นายอากรต้องถูกตัดผลประโยชน์แล้วย่อมกระทบกระเทือนเลยไปถึงผู้ที่มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับนายอากรด้วยเป็นธรรมดา”

* สัญญาลงวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๐๔ ขณะนั้นวันขึ้นปีใหม่ไทยตรงกับวันที่ ๑ เมษายน ดังนั้นเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๐๔ จึงยังคงอยู่ใน พ.ศ. ๒๔๔๖

“พระยาสุริยานุวัตร ยังได้ดำริที่จะปฏิวัติในทางการคลังต่อไป โดยเปลี่ยนมาตรฐานเงินตรามาเป็นมาตรฐานทองคำ และใช้สตางค์แทนอัฐ แต่การนี้ยังมีได้ทันตราลงพระราชบัญญัติ ท่านก็ได้ลาออกจากราชการเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) และใน ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) พระมหากษัตริย์ ได้ทรงตราพระราชบัญญัติเงินตรา เปลี่ยนมาตรฐานการเงินกับใช้สตางค์แทนอัฐ”

หลวงประดิษฐมนูธรรม (ดร.ปรีดี พนมยงค์)

รัฐบุรุษผู้เฒ่า

“อันความซื่อสัตย์ก่อปรด้วยความพยายามและเจตนาดีต่อชาติบ้านเมืองอย่างแรงกล้า โดยมีได้คำนึงถึงวัยอันชราของท่านเช่นนี้ ได้รับความยกย่องและนับถือในคณะรัฐมนตรีทุกชุดมาจนได้รับฉายาว่า “รัฐบุรุษผู้เฒ่า” บ้าง “เล้าฮ่องตง” บ้าง ซึ่งเป็นฉายาที่รู้จักกัน มิใช่เฉพาะแต่ในคณะรัฐมนตรีเท่านั้น แต่ตลอดถึงประชาชนบางเหล่าด้วย”

พลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์

อัฐิของท่านเก็บอยู่ที่สุสานวัดประยุรวงศาวาส
วรวิหาร ในส่วนหลังของอาคารจำลองโบสถ์ฝรั่ง ซึ่งมี
ผู้สร้างอุทิศแด่สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์
(ดิศ บุนนาค) ปู่ของพระยาสุรียานุวัตร

ครอบครัว พระยาสุรียานุวัตร ถ่ายที่ปารีส พ.ศ. ๒๔๔๖

ชีวิตสมรสและครอบครัว

พระยาสุรียานุวัตร สมรสกับคุณหญิงลิ้นจี่ บุณนาค มีบุตรธิดารวม ๗ คน ได้แก่ นายเกียรติ นางสาวลินจง นางสาวลำจวน นางสาวเกษร หลวงสุริยพงศ์พิสุทธิแพทย์ (นายกระจำง แพทย์ประจำกรมรถไฟหลวง) นายจรัส และดร.ประจวบ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข)

พระยาสุรียานุวัตร กับ คุณหญิง
ถ่ายที่กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๔๗๗

ปัจจุบันภริยา บุตร และธิดา
ของพระยาสุรียานุวัตรได้ถึงแก่กรรม
หมดแล้ว รวมถึงทายาทใกล้ชิด
คนสุดท้ายคือ นางประชงค์ บุนนาค
บุตรสะใภ้ ได้เสียชีวิตลงเมื่อวันที่
๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ จึงเป็น
ที่น่าเสียดายที่พระยาสุรียานุวัตรไม่มี
ทายาทใกล้ชิดที่สืบทอดสายนี้

พระยาสุรียานุวัตร กำลังตักบาตร (ถ่ายครั้งสุดท้าย)
เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗
ในวันเดียวกันนี้ตอนบ่ายได้มีอาการป่วยเป็นโรคเส้นโลหิตตีบ
จนถึงวันพุธที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๗ เวลา ๑๑.๕๐ นาฬิกา ได้ถึงแก่อนิจกรรม
คำนวณอายุได้ ๗๔ ปี ๕ เดือน กับ ๑๐ วัน